

češčini primerno estetsko popolno črkovno garnituro Vojteha Preissiga, Karla Svoliškega in Slavoboja Tusárja), tudi Nizozemci gojijo obe strani, a so ravno v skrbi za črkovni material in tipografično popolnost zelo napredni. Zelo važno mesto v tektonsko usmerjeni struji zavzema Rusija. Ona ima ilustratorje, ki spadajo na prva mesta (n. pr. Vl. Favorskij), ima pa tudi ljudi, ki so se posvetili izključno knjigi kot proizvodu tiska in se ukvarjajo z vprašanji naslova, stavka in lomljenja. Obstojta celo posebna fakulteta za tiskarstvo (grafiko). Državna oblast sama, ki presoja vse panoge kulturnega življenja samo s programno utilitarističnega stališča, podpira ta stremljenja in se poslužuje knjige kot propagatorice boljšega okusa med masami. Pojem razkošne knjige je v tem programu potisnjen v ozadje pred pojmom knjižne umetnine, pri kateri prednjači splošna izgradba, zunanja razdelitev teksta in ilustracije pred čisto dekorativnimi ali ilustrativnimi pritiklinami. Ruski knjižni umetnik ni toliko producent ilustracij kot ustvaritelj knjižnih vzorcev in nadzorovatelj dela v tiskarni. Važno vlogo igra v tej zvezi lesorez; zanimiv pojav je dalje Tyrsa, ki se ukvarja z ustvaritvijo takega načina risbe predlog za ilustracijo in knjižni okras, s katerim bi pri prenosu v cenem cinkovi kliše ne izgubila svoje originalne vrednosti.

Poleg teh nacionalnih skupin, ki se odlikujejo v tektonski smeri, pa obstoja druga skupina, pri kateri prevladuje ilustracija in skrb za njeno popolnost pred tektoniko. V to skupino spadajo Francozje, Italijani, Angleži in deloma Amerikanci. V tej skupini so že od par generacij sem občega pomena za sodobno knjigo uspehi angleških ilustratorjev. Med tehnikami sodobne knjižne ilustracije sta še vedno velike važnosti risba s peresom ali tušem ter nji sorodna ujedkovina in rez v kovini. Dalje tudi litografija. Vsi ti načini omogočajo bolj neposreden prenos krenten fantazije kakor drugi in so važni posebno pri knjižni vsebini, ki zahteva gibčno fantazijo in duhovito spremljanje vsebine s sredstvi krasilne likovne umetnosti. Za moderno knjigo kot tipografski uravnotežen produkt pa je tako zgodovinsko kakor dejansko najbolj važen lesorez, ki je po svojem formalnem značaju črkovnemu sestavu knjige skoro enakopraven in se najbolj neprisljano ureja v okvir knjige kot tipografskega proizvoda. Zelo važne so dalje one smeri, ki gredo kakor omenjena stremljenja Rusa Tyrse ali našega Toneta Kralja (ilustracije k Fioretto, razglednica Prešeren v založbi Slovenske straže) za tem, da bi premagale odpor cenene cinkovega klišeja prenosu umetnostne kvalitete predloge. Posebno v tej smeri se zdi, da smemo pričakovati velikih pridobitev za vsakdanjo knjigo.

Razstavi je bil dodan oddelek z naslovom »elementarna knjižna tehnika«, ki propagira neke vrste tipografski futurizem. V splošnem gre stremljenje te struje v knjižno-konstruktivni smeri in se tudi v obilni meri poslužuje sredstev in pridobitev tako zvanega konstruktivizma in kubizma. Po pojmovanju te struje je dosedanja knjiga kljub svoji strojni izvedbi še vsa odvisna od ročnih tehnik preteklosti; knjigo bodočnosti pa je treba osvoboditi v črki od rokopisnih predstav, v tisku od izdelkov ročne preše, v vezavi pa od kapric ročnih vezav. Zdravju škodljivo ročno izdelovanje je treba popolnoma odstraniti.

Fotografski stavni stroj premaguje starega, ki prenaša oblike ročnega stavka na stroj. V tem zmislu je treba vse tiskarsko delo preustrojiti. Če se miselno osvobodimo vezi tradicije, se nam bodo same ponudile tudi nove materialije, ki so potrebne za uresničitev novega ideala.

Ožja zveza z opisanimi stremljenji inozemstva bi bila tudi za nas lahko velikega pomena. Kljub dvajsetletnemu naporu v ti smeri drugod, živi naše tiskarstvo patriarhalno naprej neko brezbrizno mašinsko življenje in le redko se pojavi tendenca in ambicija po res popolnem izdelku. Kjer se že na eni strani nekaj ustvari, se popolni uspeh paralizira prav gotovo na drugi. Ali se, kakor pri Fiorettih sv. Frančiška, tisk malomarno izvrši, ali se, kakor pri marsikakem izdanju naših poljudnih družb, končni rezultat pokvari s preslabim papirjem in tako tudi tiskovina, kakor je n. pr. ravno naš list, ki si stavi izrečno nalogo, dvigniti nivo naših tipografskih izdelkov, vsled polovičnih izpolnitev predpogojev, ne doseže tiste popolnosti, ki bi jo zaslužil napor, s katerim se ustvarjajo elementi zanj.

Fr. Stele

Ocene

Veljko Petrović i Milan Kašanin: *Srpska umetnost u Vojvodini od doba despota do ujedinenja* (cir.). Matica Srpska, Novi Sad, 1927.

V razkošno izdani knjigi sta pisatelja podala živahno sliko umetniške preteklosti Vojvodine. Da ni odveč njihovo delo, o tem se prepriča vsak, ki ga pazno prečita, kajti odpre se mu doslej zadržan pogled na umetniško ustvarjanje pokrajine, ki je živela do zedinjenja pod čisto posebnimi razmerami, ki je dala po propadu srbske samostojnosti novo domovino preganjanim Srbom, tako da je umetnost 16. in 17. stol. v mnogem oziru nadaljevanje in čuvar umetniške tradicije srednjeveške Srbije. Ker je bila neposredno izpostavljena zapadnim vplivom, je te svojevrstno predelavala in sebi prilagajala. Ta zapadni vpliv se je posebno pojačal okrog srede 18. stoletja in dal Vojvodini v 19. stoletju vrsto slikarjev več kot provincialne pomembnosti, kakor so Konstantin Danil, Đura Jakšić, Đorđe Krstić, Uroš Predić, Stevan Aleksić in Paja Jovanović.

V prvem članku, ki obsega umetnost do 1. polovice 18. stoletja, je Milan Kašanin napisal jedrnato umetnostno zgodovino tega dela naše države, ki nas v bistvenih črtah seznanja z vsem važnim. V drugem članku pa je, kakor se zdi, Veljko Petrović res izžrpal drugo polovico 18. in 19. stoletja, saj so našle v njegovem seznamu mesto umetniške in celo obrtne moči, ki ne dosega srednjega umetniškega nivoja.

Tekst pojasnjujeta 202 dobri klišejski reprodukciji in poseben, 18 barvastih reprodukcij glavnih del vojvodinskih slikarjev 19. stoletja obsegajoč album.

Tako po svoji opremi kakor po svoji izčrpnosti je ta knjiga bela vrana v jugoslovanski umetnostno-zgodovinski literaturi. Iz našega ožjega interesnega stališča pa moramo v prvi vrsti želeči, da bi tudi z našo umetnostjo pogosto ozko zvezana hrvaška prav kmalu dobila svoja Kašanina in Petrovića.

Frst.

Karl Künstle: *Ikonographie der christlichen Kunst*. I. Bd. Prinzipienlehre, Hilfsmotive, Offenbarungstatsachen. Herder & Co., Freiburg i. Br., 1928.